

“KAHRAMANIN DOĞUŞU” MİTLERİ KAPSAMINDA KANEŞ KRALIÇESİNİN OTUZ PRENSİ (ZALPA ÖYKÜSÜNDEKİ TERK EDİLMİŞ BEBEK MOTİFİ)

30 PRINCES OF THE KANEŞ QUEEN WITHIN THE BIRTH
OF THE HERO” MYTHS (THE MOTIF OF ABANDONED
INFANT/S IN THE ZALPA TALE)

Tülin CENGİZ*

Makale Bilgisi

Başvuru: 20 Kasım 2023

Kabul: 2 Ocak 2024

Article Info

Received: November, 20, 2023

Accepted: January, 2, 2024

Öz

Terk edilmiş bebek, Antik Hindistan'ın Mahabharata Destanından, Yunan mitolojisinin Oedipus'una; antik coğrafyanın büyük kralları Pers Kralı Kyros, Roma Kralı Romulus, İyonya Kralı İyon, Akkad Kralı Sargon, İran Kralı Feridun ve Turan Kralı Efrasiyab'ın doğum öykülerinden; yarı tanrı Gilgamiş ve Herkül'ün hikayesine, Tanrıça Kibele ve Semiramis'ten Tanrı Poseidon'un ikiz çocukları Aeolus ve Boeotus'a, dünya mitolojisinin ortak motiflerinden biridir. Efsanelere konu olan bebekler kimi zaman bir sepet/sandıkla bırakıldıkları nehirde sürüklenerek karaya vurur ya da bir dağın yamacında terk edilir. Bir süre vahşi hayvanlar tarafından beslenerek hayatta kalır. Genellikle onları bularak büyüten kişi, bir çobandır. Bu çocukların anneleri soylu ve bakire kadınlar/rahibelerdir. Bebekler büyüdükten sonra kendi köklerine, ait oldukları kültürel habitata doğru yolculuğa çıkarlar. Sonunda, hakları olan ve kendilerinden (ki bu genellikle bir krallıktır) geri alırlar. Bu bebekler bir ülkenin, kavmin kurucu kralları, kahramanları olurlar. Onların mitik yaşam öyküleri kahramanın doğuşu miti kapsamında değerlendirilir.

İçindeki motifler ve olay örgüsündeki akıştan hareketle, kahramanın doğuşu mîtleri ile aynı kategoride bulunması gereken bir efsane de Hitit edebiyatına aittir. "Kaneş Kraliçesinin Otuz Oğlu ve Kızı" olarak bilinen bu efsane, Zalpa Öyküsü (CTH 3.1) adı verilen bir metnin giriş bölümünü (mitolojik bölüm) oluşturur. Metnin geri kalanı, Zalpa şehrinin yıkılışı (tarihi bölüm) üzerinedir. Mitolojik bölümde geçen terk edilmiş bebek motifinin dünya çapındaki paralellerinden farkı, kraliçenin bir batında doğurduğu ve nehre terk ettiği bebeklerin sayısının otuz olmasıdır (çoğul doğum). Metnin mitolojik girişi ve tarihsel bölümünün birbirinden farklı olması, konu ile

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi; Edebiyat Fakültesi; Tarih Bölümü; tulin.cengiz @ hbv.edu.tr; ORCID ID: 0000-0001-6835-3396; Ankara-Türkiye.

ilgilenen araştırmacıları iki ayrı metin ile karşı karşıya olup olmadıkları sorusu ile uzun süre meşgul etmiştir. İki metin arasındaki farklılığın temel nedeni kurgusal olaylardan gerçek olaylara geçişten kaynaklanan boşluktur. Kaneş kraliçesinin otuz prensinin hikâyesi kahramanın doğuşu mitleri kapsamında ele alındığında söz konusu boşluk anlam kazanmaktadır ki bu da çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kaneş Kraliçesi, Zalpa Masalı, Terk Edilmiş Bebek Motifi, Kahramanın Doğuşu Miti, Ensest.

Abstract

The abandoned infant theme, from Ancient India's Mahabharata Epic to Oedipus of Greek mythology, from Persian King Cyrus, from Ionian King Ion, from Akkadian King Sargon to Iranian King Fereydun, from Turan King Afrasiab to demigod Gilgamesh and Hercules, from the goddess Cybele and Semiramis to Aeolus and Boeotus, the twin children of God Poseidon, is one of the most common shared motifs of mythology. These infants are sometimes left in a basket/chest, washed ashore in the river, or abandoned on the slopes of a mountain. They survive for some time by being fed by wild animals. Generally, a shepherd finds and raises them. The mothers of these infants are noble and virgin women/nuns. When infants grow up, they set out a journey towards their own roots and the cultural habitat that they belong to. Eventually, the infant gets back what is rightfully theirs and what has been denied from them (which is usually a kingdom). These infants are originally the founders and heroes of a country and tribe. Their mythic life stories are evaluated within the birth of the hero myth.

With regard to the motifs and the flow of the plot, a legend that should be in the same category as the myths of the birth of hero belongs to Hittite literature. This legend, known as "The Thirty Sons and Daughters of the Queen Kaneş", builds the prologue (mythological section) of a text, called "the Tale of Zalpa" (CTH 3.1). The rest of the text deals with the destruction of the city of Zalpa (historical part). The main difference between the abandoned infant motif mentioned in the mythological section and its parallels all around the world is that the number of infants who the queen gave birth to in one litter and abandoned in the river is thirty (multiple birth). The fact that the mythological introduction and the historical part of this text are different from each other has confronted researchers with the question of whether they are faced with two separate texts. The main reason for the difference between the two texts is a structural gap caused by the transition from fictional events to real events. When the tale of the thirty princes of the queen of Kaneş is treated within the context of the myths of the birth of the hero, this gap makes sense, which constitutes the purpose of the study.

Keywords: *Queen of Kaneş, Zalpa Tale, The Motif of Abandoned Infant/s, The Myth of the Birth of the Hero, Incest.*

Giriş

Zalpa Hikayesi (CTH 3.1), 1970 yılı Hattuša kazısı sırasında ele geçmiş yaklaşık 3500 yıllık bir Hitit efsanesidir. Otten tarafından yayımlandıktan

sonra¹ pek çok araştırmacının ilgisine mazhar olan² metin, “mitolojik” ve “tarihi” olmak üzere iki ayrı bölüm halinde değerlendirilmiştir. Öykünün efsane olarak başlayıp tarih olarak biten melez karakteri, onu Hitit edebiyatında benzersiz kılmıştır.³ Bu eşsiz kompozisyonun büyük bölümünü tarihi kısım oluşturmaktadır. Her iki bölüm birbirinden o kadar farklıdır ki, Zalpa adının geçmesi dışında neredeyse ortak yanı olmayan iki farklı metin aynı tablet üzerinde yazılmıştır.⁴ Metnin giriş bölümünde, tanımlanabilir bir coğrafi bölgede gerçekleşmiş, sıra dışı olaylar anlatılmaktadır: Kaneş Kraliçesi aynı anda otuz çocuk doğurur, onları sepetlere koyar. Nehirde sürüklenen çocuklar Zalpuwa şehrine ulaşır ve tanrılar tarafından kurtarılır. Büyüdüklerinde, annelerini bulmak için bir yolculuğa çıkacaklardır.⁵ Tarihi bölümde ise hikâye, bir tanrının Zalpa'yı kutsaması, kralın kızının öldürülmesi, Hakkarpili ile ilişki, Happi'nin savaşı kışkırtması, kuşatmanın başlangıcı, halkın kralın emrine uymayı reddetmesi, prenslerin isyanları, şehrin fethi ve yıkımı gibi olaylarla, dinamik ve gerçekçi bir şekilde ilerlemektedir.⁶

¹ Heinrich Otten, “Eine althethitische Erzählung um die Stadt Zalpa”, *Studien Zu Den Boğazköy-Texten*, S. 17, 1973, s. 5-63.

² A. KBo 22. 2- B. KBo 3.38=BoTU 13- C. KBo 26. 126= HFAC 2 – D. KUB 48.79, Otten, 1973, s. 5-63; Harry Hoffner, “Histories and Historians of the Ancient Near East: The Hittites”, *Orientalia*, S. 49, 1980, s. 290-291; Ahmet Ünal, “Das Motiv der Kindesaussetzung in den altanatolischen Literaturen”, *Keilschriftliche Literaturen*, der. Karl Hecker ve Walter Sommerfeld, Dietrich Reimer Verlag, Berlin 1986, s. 129-136; Ahmet Ünal, “Hethitische Mythen und Epen”, *Weisheitstewte, Mythen und Epen: Mythen und Epen II (Texte aus Umwelt dex Alten Testament III/4)*, ed. Karl Hecker, Verlagshaus, Gütersloh 1994, s. 802-865; Itamar Singer, “Some Thoughts on Translated and Original Hittite Literature”, *Israel Oriental Studies* 15, 1995, s. 123-28; Harry Hoffner, “The Queen of Kanesh and the Tale of Zalpa”, *The Context of Scripture I: Canonical Compositions from the Biblical World*, ed. William W. Hallo ve K.Lawson Younger, Leiden 1997, s. 181,182 ; Volkert Haas, “Zalpa, Die Stadt am schwarzen Meer und das althethitische Königtum”, *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft zu Berlin*, S. 109, 1997, s. 15-26 ; Detlev Groddek, “Fragmenta Hethitica Dispersa”, *Altorientalische Forschungen*, S. 25, 1998, s. 227-229; Sedat Erkut, “Kaniş Kraliçesinin Hikayesi”, *Argos Gemicileri*, S. 7, 1998, s. 24, 25; Sedat Alp, “Zalpa Kenti ve Kaniş Kraliçesi Öyküsü”: *Hitit Çağında Anadolu*, TÜBİTAK Yay., Ankara 2000, s. 56; Calvert Watkins, “The Third Donkey: Origin Legends and Some Hidden Indo-European Themes”, *Festschrift for Anna Morpurgo Davies*, ed. John Penney, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 73-78; Amir Gilan, “How many princes can the land bear? - Some thoughts on the Zalpa text (CTH 3)”, *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici*, S. 49, 2007, s. 305-318; Güngör Karauğuz, *Hitit Mitolojisi*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya 2015, s. 147,148.

³ Trevor Bryce, *Life and Society in the Hittite World*, Oxford University Press, Oxford 2004, s. 222.

⁴ Otten, 1973, s. 63.

⁵ Hans Gustav Güterbock, “Die historische Tradition und ihre literarische Gestaltung bei Babylonien und Hethitem bis 1200”, *Zeitschrift für Assyriologi*, S. 42, 1938, s. 96.

⁶ Marina Zorman, “CTH 3: The conquest of Zalpa justified”, *Studi Micenei*, ed. Egeo-anatolici, S. 50, 2008, s. 868.

Singer için bu metin ne Hatti ne Hurri geleneğine ait olmayan az sayıdaki mitolojik masaldan biridir ve Hitit krallığının erken dönem tarihini tasvir etmektedir. Hattuşa'yı yönetenler, egemenliklerinin etiyolojik gerekçesi olarak bu öyküyü kendilerine atfetmiştir.⁷ Hoffner, hikâyenin, erken Hitit Krallığı ile Karadeniz'deki Zalpa Krallığı arasındaki siyasi ilişkilerin yarı tarihsel anlatımına giriş görevi üstlendiğini ifade etmiştir.⁸ Zorman'a göre masal ve gerçeğin iç içe geçirildiği bu metnin arka planı, ideolojiktir. Metnin, Hattuşa'daki Hitit devlet arşivinin bir parçası olarak en az beş nüsha olarak saklanmış olması da bu durum ile ilişkilidir. Tarihi bölümde sıralanan olaylar, üçüncü hatta dördüncü kuşak prenslerin isyanları olarak kabul edildiğinde, hikâyenin Hitit ideolojisinin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kurgulanmış ve anlatılmış olduğu görülecektir.⁹ Ünal'a göre hikâye, Anadolu'ya yeni göç eden ataerkil Hititler ile anaerkil yerli Hattiler arasındaki ilk karşılaşmanın anılarını içermektedir. Yunan-Minos ya da Roma-Etrüsk karşılaşmasına benzer şekilde gelişen bu durum, nüfusun her iki kesimi arasında büyük gerilimlere ve önyargılara yol açmış olmalıdır. Büyük olasılıkla Hitit algısında, Zalpa'da hüküm sürenler, metnin mitolojik kısmında geçen kardeş evliliğinin (ensest evlilik) faili olan prenslerin torunlarıdır. Bu da efsanenin, I. Hattuşili'nin Zalpa'ya karşı yaptığı savaşlarda, siyasi propaganda aracı olarak kullanılmış olma ihtimalini akla getirmektedir.¹⁰

Kahraman Mitlerindeki Ortak Temalar ve Bu Konuda Ortaya Atılan Görüşler

Zalpa metninin, mitolojik girişinde bahsi geçen terk edilmiş bebek/ler motifine Mezopotamya, Mısır, Anadolu'dan; Kenan ve Hindu bölgesine, Pers, Yunan, Roma coğrafyasından, Cermenlere; Asya ve Amerika'nın yerli gruplarından Afrika kavimlerine pek çok medeniyetin edebi ürünlerinde rastlamak mümkündür. Aslında tüm uygarlıklar hanedan, imparatorluk veya şehir kurucularını kısacası kahramanlarını, bir takım şiirsel masal ya da mitlerle yüceltme eğilimindedir.¹¹ İlginç olan yüceltilen bu kahramanların, doğuşları ve yaşam serüvenleri ile ilgili olayların, birbirine çok benzemesi hatta birebir örtüşmesidir. Kahramanların hemen hepsi, çeşitli nedenlerle bebekken savunmasız bir şekilde doğaya terk edilmişlerdir. Bu ilginç benzerlik uzun yıllar boyunca kültür tarihine kafa yoran pek çok

⁷ Singer, 1995, s. 123-124.

⁸ Harry Hoffner, *Hittite Myths*, ed. Gary Beckman, Scholar Press, Atlanta 1998, s. 81.

⁹ Mojca Cajnko, "Gary B. Holland in Marina Zorman. The Tale of Zalpa: Myth, Morality and Coherence in a Hittite Narrative", *Keria: Studia Latina Et Graeca*, S. 10, 2008, s. 181, 182.

¹⁰ Ünal, 1994, s. 805, 806.

¹¹ Otto Rank, *Der Mythos von der Geburt des Helden: Versuch einer psychologischen Mythendeutung*, Franz Deuticke, Leipzig und Wien 1908, s. 1.

araştırmacıyı meşgul etmiş görünmektedir. 1800’lü yılların sonlarında, bu tür mitlerin, tek tip bir olay örgüsü veya modeli takip ettiğini öne süren Tylor, aralarında Johann George von Hahn, Vladimir Propp ve Otto Rank’ın bulunduğu birçok bilim insanına, “kahraman kalıpları”nı tanımlama konusunda ilham vermiştir. Bu kuramcıların kahraman mitlerini analiz etmek için kullandıkları çeşitli yaklaşımlar, günümüzün karşılaştırmalı çalışmaları için zengin materyal sağlamıştır.¹²

Rank, mitlerdeki ortak motiflerin varlığını açıklayan kuramları genel olarak üç başlık altında toplamıştır. Bunlardan ilki Bastian tarafından geliştirilen *Temel/Birincil Fikirler* kuramıdır.¹³ Bastian, mitlerdeki fikir birliğini, insan aklının sıradan eğilimlerine bağlamıştır. Bu eğilimler bazı sınırlar dâhilinde, her zaman her yerde aynıdır çünkü insanı kuşatan ortak soru/sorunların ortak dışavurumunun sonucu olarak ortaya çıkarlar. Bu nedenle kültür adı verilen yapı, bütün çeşitliliğine rağmen, yaratıcısı insan olduğu için genel olarak psişik birliğe sahiptir. Bastian’ı bu tür bir monogenetik teori geliştirmeye sevk eden, kültürü, doğa karşısında insan ihtiyaçlarına cevap veren bir uyum mekanizması olarak görmesidir. Bu durumda coğrafya ne kadar farklı olursa olsun ortak insan ihtiyaçları, ortak kültür pratikleri geliştirecek potansiyeli taşıyacaktır.¹⁴ Bastian’ın kuramından etkilenerek Pers Kralı Kyros, Roma Kralı Romulus, Yunan mitolojik kahramanı Herkül, İskandinav sagası Volsung Sigurd/Siegfried ve İsa Peygamber’in doğuş hikâyelerini derinlemesine inceleyen Bauer, Germen, Hint ve Sami hikâyelerinden de örnekler ekleyerek kahraman mitlerindeki geniş dağılımı ve motiflerin ortaklığını derinlemesine analiz etmeye çalışmıştır. Ona göre bölgeler ve kavimler farklı olsa da insan ruhunun yapısı aynıdır. Mitlerdeki ortak motiflerinin varlığı bu “ortak ruh yapısı”yla ilgilidir.¹⁵

Bastian ve Bauer’den farklı olarak özgün mitlerin belirli bir kavim tarafından yaratıldığı ve etkileşim yoluyla bir coğrafyadan diğerine aktarıldığını savunan araştırmacılar da vardır. Rank, bu kuramı *Orijinal Topluluk* olarak adlandırmıştır. Kavramı ilk kullanan Benfey, eski Hindistan’ın Sanskrit masalları ile Avrupa masalları arasındaki büyüleyici benzerlikleri tespit ederek halk anlatılarının bölgeler arasında seyahat ettiği fikrini öne sürmüştür. Ona göre anlatıların ilk olarak üretildiği yer eski

¹² Simona Klaus, “Heroes in Virtual Space”, *Studia ethnologica Croatica*, S. 22, 2010, s. 361, 362.

¹³ Bk. Adolf Bastian, *Das Bast Ändige in den Menschenrassen und die Spielweise ihrer Ver Änderlichkeit*, Verlag, Berlin 1868.

¹⁴ Rank, 1908, s. 9; Roberth H. Lowie, *The History of Ethnological Theory*, Farrar and Rinehart, New York 1937, s. 35-38.

¹⁵ Adolf Bauer , *Die Kyros Sage und Verwandtes*, In Commission Bei Carl Gerold’s Sohn, Wien 1882, s. 495, 496, 577.

Hindistan'dır. Bu masallar çeşitli kültürel temaslar yoluyla Avrupa'ya ve dünyanın diğer bölgelerine göç etmiştir. Benfey'in kuramını, Kyros efsanesi üzerinden kahraman mitlerinin geniş dağılımına uyarlayan, Schubert olmuştur. Schubert'a göre kral ya da kahraman mitleri Kyros efsanesinden çok önceye dayanmaktadır. Bu efsanenin farklı varyantlarını Hint, İran, Yunan, Roma, Germen halkları, Slavlar, Babilliler ve İsrailoğullarında görmek mümkündür. Bu çoklu efsanenin bir ilk hali/ilk evi vardır.¹⁶

Benfey'in kuramının bir modifikasyonu olarak düşünülen bir diğer açıklama *Modern Göç veya Ödünç Alma* kuramıdır. Belirli kavimlerde ortaya çıkan mitler diğerleri tarafından sözlü gelenek (ticaret vb.) veya edebi etki yoluyla benimsenmiştir. Son dönem araştırmacıların yaptığı kapsamlı ve derinlemesine araştırmalar, mitlerin ana vatanının Hindistan değil, Babil olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu mitler belli bir noktada yaratılmış olsalar da yaşanan dünyanın her yerine göç etmişlerdir.¹⁷ Benfey'in fikirleri daha sonraki zamanlarda bir başka kurama öncülük etmiştir. Krohn tarafından geliştirilen ve *Finlandiya Tarihi-Coğrafi Kuramı* olarak adlandırılan bu kurama göre masallar, mitler belirli bir bölgede yaratılmış, geniş bir coğrafi alana yayılarak çeşitli varyantlar kazanmıştır. Bu nedenle "asıl/kök" olan ürün ile "varyant" arasındaki bağlantı incelenerek geleneğin yayılma rotası ortaya çıkarılabilmektedir.¹⁸

Neticede 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında kahramanların mitlerdeki rolüyle ilgilenen birçok kuram geliştirilse de bu kuramlar arasında keskin zıtlıklar olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü mevcut kuramların hepsi "çeşitliliği ve dağılımı" açıklamak için oluşturulmuştur. Oysaki temel sorun anlatının belli bir bölgeye nereden ve nasıl geldiğinden ziyade genel olarak nasıl oluştuğu, neden var olduğudur.¹⁹ İki yüzyıllık tartışma bir kenara bırakılıp, tartışmanın öznesi olan belli başlı karakteristik kahraman mitlerine göz atılacak olduğunda, konunun yaygınlığı ve motiflerdeki ortaklık gerçekten dikkat çekici boyuttadır.

Kahraman Mitlerindeki "bebekken terk edilme" Motifi ve Motifin Yaygınlığı Üzerine

Mitlerdeki karakteristik "bebekken terk edilme ya da doğaya emanet edilme" durumu hem insanlar hem de tanrılar için geçerli olan ortak bir edimdir. Öykülerde bebeklerin terk edilme gerekçeleri üç başlıkta toplanmaktadır:

¹⁶ Rudolf Schubert, *Herodots Darstellung der Cyrussage*, Wilhelm Koebner, Breslau 1890, s. 4-8.

¹⁷ Rank, 1908, s. 2-3.

¹⁸ Linda Dègh, "The Field of Folklife Studies ", *Folklore and Folklife*, ed. Richard M. Dorson, University of Chicago Press, Chicago1972, s. 56,57.

¹⁹ Rank, 1908, s. 3-4.

- 1- Çocuk, doğduğu koşullar nedeniyle anne/ailenin utancına maruz kalır.
- 2- Kral (ya da iktidarda olan kişi), ya bir kehanetin kışkırtmasıyla ya da sırf çocuk potansiyel bir tehdit olduğu için çocuğu/halefini öldürmeye çalışır
- 3- Genel bir katliam çocuğun hayatını tehlikeye atar.

Utanc veya Pişmanlık: Birinci kategoriye giren mitlerde, doğumun neden olduğu bir utanç ya da pişmanlık söz konusudur. Bu duruma örnek teşkil edecek edebi anlatılardan biri Anadolu’da Hitit Çağı’na tarihlendirilen “İnek ve Balıkçı Masalı”dır. Bu masalda terk edilen bebek, Güneş tanrısından hamile kalan bir inek tarafından doğurulur. İnek, doğurduğu bebeğin insan olduğunu fark ettiğinde dehşete kapılıp utanarak onu öldürmeye karar verir. Ancak Güneş tanrısı duruma müdahale ederek çocuğu nehir kıyısında bir yere bırakır. Burada kuşlar, kartallar ve yılanlar tarafından korunan bebek, çocuğu olmayan bir balıkçı tarafından bulunarak Urma kentine götürülür. Balıkçı ve karısı çocuğu sahiplenir. Metnin geri kalanı kayıptır, ancak çocuğun balıkçı tarafından büyütüldüğü tahmin edilebilir.²⁰

Bir başka kahramanın doğuşu miti Antik Hint destanı Mahabharata’da geçmektedir. Bu destanın kahramanı Karna, Kunti adındaki, bakire bir Hint prensesinden doğar. Bebeğin babası Güneş Tanrısı Surya’dır. Bebek, babasının altın küpleri ve kırılmaz bir savaş zırhıyla doğar. Anne çocuğu sazlardan yaptığı ve balmumu ile kapladığı bir sepete koyar. Sepeti Acva nehrine bırakır. Sepet Ganj nehrine ulaşarak Campa şehrine kadar gider. Erkek çocuğu olmayan bir arabacı ve karısı tesadüfen kıyıya vuran sepeti fark eder. Sepetin içindeki çocuğu alır ve kendi çocukları gibi yetiştirir. Bu sırada Kunti, Kral Pandu ile evlenir. Kral, karısının kollarında öleceğine dair bir kehanete inandığı için Kunti’den çocuk yapmaz. Buna rağmen Kunti, kutsal bir gebelikle üç erkek çocuk daha doğurur. Hatta bu çocuklardan biri kurt mağarasında dünyaya gelir. Kehanet gerçek olur, Kral Pandu, başka bir karısının kollarında ölür. Kunti’nin oğulları büyür ve bir turnuva düzenler. Bu turnuvada oğullardan biri olan Arjuna’nın karşısına Kunti’nin nehre terk ettiği diğer oğlu çıkar. Kunti, çocuğu, bedeninde taşıdığı kutsal izden tanır ve ona bu karşılaşmadan çekilmesi için yalvarır. Karna, Kunti’nin anlattıklarına inanmaz ve dövüşte kardeşinin okuyla vurularak öldürülür.²¹

Bu efsaneye çok benzeyen bir başka kahraman hikâyesi İyonyaların atası İyon için anlatılmıştır. Atina Kralı Erechtheus’un kızı Kreusa’nın Tanrı

²⁰ Hoffner, 1998, s. 85-87; Karauğuz, 2015, s. 156-158.

²¹ Rank, 1908, s. 15-17.

Apollon ile beraberliğinden bir oğlu olur. Bebek, Atina kayalıklarında bir mağaraya terk edilir. Anne, çocuğu, örülmüş bir sepetin içine bırakmıştır. Apollon'un isteği üzerine Hermes çocuğu Delphi Tapınağı'nın kapısına bırakır. Çocuk, sabah saatlerinde bir rahibe tarafından bulunur. Rahibe çocuğu büyütür. Çocuk, genç bir delikanlı olduğunda tapınağın hizmetkârı olur. Anne Kreusa ise Kral Ksuthos ile evlendirilmiştir. Evlilik uzun süre çocuksuz devam ettiği için Ksuthos Delphi kâhinlerine başvurur. Kahinler, tapınaktan çıktığı zaman karşılaşacağı ilk işinin onun oğlu olduğunu söyler. Ksuthos'un tapınaktan çıkarken karşılaştığı ilk kişi Kreusa'nın terk ettiği gençtir. Ksuthos, çocuğu oğlu olarak kabul eder ve ona İyon ismini verir. Çocuğu kabul etmeyecek olan Kreusa'dır. Hatta onu zehirlemeye bile çalışır. Apollon duruma müdahale etmek zorunda kalır ve annenin, oğlu ile arasındaki bağı anlaması için rahibeyi aydınlatır. Rahibenin, çocuğu içinde bulduğu sepeti göstermesiyle Kreusa, oğlunu tanır. Terk edilen bebeklerden biri olan Akad Kralı Sargon, Fırat kıyısındaki bir şehirde dünyaya gelir. Babasının kim olduğu bilinmemektedir. Doğumun gizliliğine dair herhangi bir gerekçe gösterilmese de birileri tarafından engellendiği açıktır. Annesi onu kamıştan bir sandığa koyar ve onu nehre bırakır. Sümer'in Kiş Kralı Ur-Zababa'nın su çekicisi olan Akki adında bir adam çocuğu bulup kurtarır ve büyütür. Çocuk büyüüp kral olur. Mezopotamya'yı fethederek bilinen ilk imparatorluklardan birini yaratır. Çocuğun adı bilinmese de kral olduğunda Sargon (Şarru-kean) olarak tanınır.²²

Bir başka terk edilmiş bebek hikâyesi de Tanrıça Derceto'nun halktan bir gençle ilişkisinden doğan çocuğa aittir. Bu ilişkiden duyduğu utanç karşısında sevgilisini öldüren tanrıça çocuğu Filistin tepelerinde terk eder. Burada bir süre güvercinler tarafından beslenen çocuk sonrasında bir çoban tarafından bulunarak büyütülür. Bu çocuk antik yazarların kitaplarında bahsi edilen efsanevi kraliçe Semiramis'tir. Semiramis'i bulan çobanın adı Simmas'tır ve ona güvercin anlamına gelen Semiramis ismini veren de bu adamdır.²³ Başka bir efsaneye göre Tanrıça Kibele'nin oğlu tanrılar tarafından sakatlanır. Ondan kopmuş üyeler arasından bir badem/nar ağacı çıkar. Bir orman perisi ve Nehir tanrısı Sangarius'un kızı olan Nana, ağacın meyvelerinden bir kısmını yer ve hamile kalır. Bebek doğduğunda annesi onu nehrin kıyısına, başka bir hikâyeye göre ise açık araziye bırakır. Bir keçi tarafından beslenen bu çocuk büyüdüğünde yakışıklı Attis olacaktır. Frig dilinde *attagus* erkek keçi demektir ve Attis adının buradan gelmesi muhtemeldir. Aslında Kibele'nin kendisi de terk edilmiş bir bebektir. Yunan

²² Rank, 1908, s. 15-17.

²³ Thomas Lenschau, "Semiramis", *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, S. 7, 1940, s. 1204-1212.

tarihçi Diodorus'un aktardığı efsaneye göre Frigya ve Lidya tahtına geçen Kral Maion'un Dindyme ile birlikteliğinden bir kız çocuk dünyaya gelir. Kral, bu çocuğu istemediği için Kibelus adlı dağa terk eder. Çocuk orada başta leoparlar olmak üzere yırtıcı hayvanlar tarafından beslenir. Civarda sürülerini güden kadınlar bebeği bulur, ona o yerin adını, Kibebe ismini verir.²⁴ Yine Sīstān kralı Sām, saçları beyaz olan oğlundan utandığı için onu bir dağda terk eder. Terk edilen bebeği bir kuş büyütür. Sam bunu duyduğunda oğlunu görmeye gider ve onun bir kuş ile uçtuğunu gördüğünde halefi olarak gösterir.²⁵ Thebai kralı Nykteus'un kızı Antiope ile Zeus'un birlikteliğinden Zethus ve Amphion adında ikiz çocukları olur. Dağa terk edilen ikizler bir çoban tarafından büyütülür. Amphion büyük bir şarkıcı ve müzisyen, Zethus ise bir avcı ve çoban olur. İkizler büyüdüklerinde annelerine kavuşur. Annelerine kavuştuktan sonra, Amphion'un lir sesiyle kendilerini duvarlara dönüştüren devasa taş bloklar olan Thebes şehrini inşa ederler.²⁶ Terk edilen başka bir ikiz çocuk hikâyesi de Melanippe ve Poseidon'un çocukları Aeolus ve Boeotus üzerine kurgulanmıştır. Anne kör edilerek cezalandırılır, çocuklar doğaya terk edilir. Terk edilen çocukları bir inek bulur ve besleyerek ölümden kurtarır. Çocukları bulup büyüten o bölgede çobanlık yapan kişiler olur.²⁷

Kehanet: İkinci kategoriye giren masalarda motivasyon faktörü bir kehanettir. Doğmamış çocuğun krallığı devralması, kalıtsal krallığın ve veraset sorunlarının büyük önem taşıdığı daha sofistike, hanedan ortamını yansıtmaktadır.²⁸ MS 200 yıllarında yaşamış Aelian tarafından anlatılan öyküler arasında bir kartal tarafından kurtarılan çocuğun hikâyesi de vardır. Babil kralı Senechorus, Keldani falcıları tarafından henüz doğmamış torununun bir gün krallığı ondan alacağı konusunda uyarılır. Bunun gerçekleşmesini engellemek için evlenmemiş kızını akropolde hapseder ve onun erkeklerle birlikte olmasını yasaklar. Ancak kız bir erkek bebek doğurur. Gardiyanlar, kraldan korktukları için bebeği kralın kızının hapsedildiği akropolis tepesinden atar. Bebek düşerken bir kartal tarafından yakalanır ve bahçeye bırakılır. Bahçenin bekçisi bebeğe şans eseri rastladığında onu evine götürür ve kendi oğlu gibi yetiştirerek adını Gılgamış koyar. Gılgamış yetişkinliğe ulaştığında kehaneti yerine getirir ve Babil'in kralı olur. Aslında Pers Krallığı'nın kurucusu ve Achaemenid hanedanlığının atası olarak kabul edilen Achaemenes de bir kartal tarafından

²⁴ Leeming, Kahramanın Yolculuğu, çev. İlgın Yıldız, Say Yay., İstanbul 2020, s. 45,46.

²⁵ Donald B. Redford, “The Literary Motif of the Exposed Child”, *Numen*, S. 14, 1967, s. 210-211.

²⁶ Erez Natanblut, “Amphion in Euripides: Antiope”, *Neue Folge*, S. 152, 2009, s. 133-140.

²⁷ Redford, 1967, s. 210-211.

²⁸ Redford, 1967, s. 216.

büyütülüp yetiştirilmiştir. Yine Herodot'un aktardığına göre Med kralı Astiages, rüyasında, kızından tüm şehri doldurup Asya'yı sular altında bırakacak kadar çok su çıktığını görür. Kızı Mandane'yi soylu olmayan biri ile evlendirip saraydan uzaklaştırır. Aradan birkaç yıl geçtiğinde bir rüya daha görür. Bu rüyada kızının kucağından bir sarmaşığın büyüyüp tüm Asya'yı gölgelediğini görür. Bu rüyayı yorumlayan kâhinler kralı, torununun tüm Asya'yı ele geçireceği ve muhtemelen onu tahttan atacağı konusunda uyarır. Astiages, bunun üzerine kızını çağırır ve hamile olduğunu öğrenir. Kızını izlemeye başlar çünkü çocuğu öldürmeye niyetlenmiştir. Bebek doğduğu zaman Medler arasında en güvendiği kişi olan Harpagos'a çocuğu öldürmesi için talimat verir. Harpagos emri yerine getiremez ve bebeği ormanda bir çobana teslim eder. Çoban bebeği ormanda terk eder. Evine döndüğünde durumu karısına anlatır. Kadın bebeği, ölü doğmuş çocuğunun yerine koyarak büyütmeğe ısrarlıdır. Çoban bebeği geri almak için ormana döndüğünde onun bir dişi köpek (Spako) tarafından emzirildiğini fark eder. Kyros'u evine götürerek kendi çocuğu gibi büyütür. Astiages, torununun yaşadığını Kyros on iki yaşındayken öğrenir. Harpagos'u oğlunu öldürmek suretiyle cezalandırır ve kâhinlerin yönlendirmesiyle Kyros'u, Pers ülkesindeki gerçek ebeveynlerinin yanına gönderir. Kyros, Harpagos'un da kışkırtmasıyla Persleri Medlere karşı ayaklandırır ve Pers kralı olur. Kehanet gerçekleşmiştir.²⁹ Kyros efsanesine çok benzeyen bir hikâye de Firdevsi'nin Şehname adlı eserinde geçer. Hikâyenin kahramanı Turan Kralı Afrasyab'ın (Efrasiyab), torunudur. Keykavus-Afrasyab savaşında Keykavus'un oğlu Afrasyab'ın tarafına geçer. Kral, onu kızı ile evlendirir. Bir kehanet, gelecekteki torununun kendisine zarar vereceğini bildirdiğinden damadını öldürür. Ancak kızı hamiledir. Khaikhos (Keyhüsrev) doğduğunda köyde yetiştirilmesi için bir çobanın yanına verilir. Torunundan zarar gelmeyeceğine ikna olan Afrasyab onu halefi olarak ilan eder.³⁰ İran kralı Zohak, rüyasında Feridun adlı bir çocuğun bir gün onu tahttan indireceği konusunda uyarılır. Bu yüzden onu aramaya gider. Ancak annesi, çocuğu bir ineğin emzirdiği bir ormanda saklar. Daha sonra, peşindeki Zohak ormandaki sığınağa çok yaklaştığında onu dağdaki bir keşişin yanına taşır. Feridun on altı yaşındayken dağdan iner ve kehaneti yerine getirir. Argos kralı Acrisius bir kehanetten kızının bir gün onu öldürecek bir oğul doğuracağını öğrenir; bu yüzden onu yeraltındaki bronz bir hücreye kapatır. Kızın, hücrede, Zeus'tan Perseus adında bir oğlu olur. Acrisius, kızının açıklamasına şüpheyle yaklaşır ve hem kızı hem de bebeği bir sandığa kapatır ve denize atar. Bir çoban tarafından bulunan Perseus canlı olarak

²⁹ Rank, 1908, s. 23-33.

³⁰ Rank, 1908, s. 37-39.

dışarı çıkarılır ve yine aynı çoban tarafından büyütülür. Tegea kralı Aleos, bir kehanetle oğullarının kızının soyundan gelen biri aracılığıyla öleceğini öğrenir. Bunu önlemek amacıyla kızı Auge'yi rahibe yapar ve böylece onu iffete mahkûm eder. Ancak bu kızın Zeus'tan Telephus adında bir oğlu olur. Efsanenin birinci versiyonuna göre Aleos onları bir kutunun içinde denize attırır. Kutu, Mysian nehrinin sonuna taşınır ve Teuthras tarafından bulunur. Teuthras, kutudan çıkan kadınla evlenir ve bebeği evlat edinir. Efsanenin ikinci versiyonuna göre Auge, çocuğu terk eder ve kaçar. Çobanlar tarafından bulunan çocuk öncesinde dişi bir geyik tarafından emzirilerek hayatta kalabilmiştir. Çoban tarafından evlat edilen çocuk Kral Korythus'a götürülür. Terk edilen çocuklardan biri olan Oedipus'un da bir gün babasını öldüreceği kehanet edilmiştir. Onu doğada bulan ve büyüten Korint kraliçesidir. Benzer şekilde Paris'in doğumundan kısa bir süre önce bu bebeğin Truva'ya uğursuzluk getireceği kehanet edilir. Priam çocuğu Ida Dağı'na bırakır. Beş gün boyunca bir dişi ayı tarafından emzilir. Çocuğun öldüğünü teyit etmeye gelen görevli, onu hâlâ hayatta bulunca şaşırır. Onu kendi eliyle öldürmek istemeyerek evine götürür ve kendi oğlu gibi yetiştirir. Hikâyenin başka bir versiyonunda Paris'in çobanlar tarafından bulunup yetiştirilmiştir.³¹

Yunan mitolojisinin yarı tanrı kahramanı Herakles'in (Herkül), Zeus ve Alkmene'nin oğlu olarak doğar. Zeus, tanrılara oğlunun geleceğin en güçlü hükümdarı olacağını duyurur. Hera'nın kıskançlığından korkan anne bebeği ıssız bir yere bırakır. Athena ve Hera bebeği görür ve emzirmek ister. Bebek çok güçlü olduğu için Hera'nın canını yakar. Athena bebeği ölüme terk etmeye kıyamaz, bakması için farkında olmadan öz annesine götürür. Herakles çok güçlüdür ve Hera'dan birkaç damla süt içtiği için ölümsüzdür. Gücünden ve vahşiliğinden korkulduğu için keçi çobanı olarak dağlara gönderilir ve keçilerin arasında büyür.³²

Terk edilen bebek efsanelerinin en bilineni Roma kralı Romulus ve ikizi Remus'a aittir. İki kızın büyük amcası Amulius, kardeşi, aynı zamanda dedeleri Numitor'u Alba tahtından uzaklaştırır. Numitor'un kızı Sylvia'yı Vesta (Hestia) rahibesi yaparak evlenmesini engeller. Ancak Sylvia, Tanrı Mars'tan hamile kalarak Romulus ve Remus ikizlerini doğurur. Amulius bebeklerin Tiber'de boğulmasını emreder. Bebekler bir tekneye konularak nehre bırakılır. Bebeklerin çığlığını yeni doğum yapmış bir dişi kurt duyar. Kıyıya vuran bebekler bu kurt tarafından beslenir. Bir ağaçkakan da bebeklere yiyecek getirir ve onları korur. Bebekler kralın baş çobanı Faustulus tarafından bulunur. Çoban bebekleri ölü doğum yapmış karısına

³¹ Redford, 1967, s. 216, 217.

³² Rank, 1908, s. 44-46.

verir. İkizler büyüdüklerinde Amilius ile karşı karşıya gelir ve onu öldürerek dedelerini başa geçirir.³³

Katliam: Üçüncü kategoriye giren hikayelerde genel bir katliam çocuğun yaşamını tehlikeye atar. Katliamın nedeni hükümdarın gelecekteki rakibinin kimliğini bilmiyor olmasıdır. Bu tip efsanelerde bazen bir kehanet de söz konusu olabilir. Musa Peygamber'in doğum hikâyesinin geç dönem bir versiyonu, Firavun'un erkek bebekleri öldürme politikasını, bir bilgenin kendisine İbrani kadınlardan birinin doğuracak bir çocuk doğurmak üzere olduğu konusunda yaptığı uyarıya bağlar. Yine Augustus'un doğumuyla ilgili olaydan iki yüzyıl sonra dolaşan bir hikâye, onun doğumundan hemen önce Roma senatosunun bir Roma kralının doğmak üzere olduğuna dair bir kehanetle uyarıldığını anlatır. Bunun üzerine bir yıl boyunca erkek çocuk yetiştirmenin yasa dışı olacağına karar verilir. Plutarch tarafından aktarılan Pyrrhus'un öyküsünde, kahramanın neredeyse tüm ailesinin Epirus'ta çıkan bir isyanda öldürüldüğü anlatılır. Hayatta kalanlar bebek Pyrrhus ile şehirden kaçar fakat yolları hızla akan bir nehir tarafından kesilir. Bölgenin dost yerlileri yardımlarına yetişir ve nehir kıyısında büyüyen ağaçlardan sallalar yapar. Ve böylece bebek Pyrrhus, bir sal üzerinde nehir boyunca yüzerek celladın kılıcından kurtulur.³⁴

Tüm bu anlatılardan çıkarılabilecek “kahraman kalıbı”nın genel hatlarına göz atıldığında kahraman, anne rahmine mucizevi şekilde düşmüştür. Yani annesinin hamile kalmasıyla ilgili koşullar olağan dışıdır. Genellikle ölümsüz bir tanrı ve ölümlü bir kadından doğduğuna inanılır çünkü anne bir kraliyet bakiresi ya da rahibedir. Bakireden doğmuş olmayı Leeming, saflıkla özdeşleştirmiştir. İnsanlar tarihin her döneminde, insani kusurlarla lekelenmemiş bir önder arayışı içindedir. Bu önder yeni bir başlangıç/doğuş anlamına da gelmektedir. Önder, tıpkı ilk insan gibi boşluktan doğmak zorundadır. Bakire anneden doğmuş olma mucizesine bazen bir tüy, nar çekirdeği, kil ya da beyaz bir fil aracılığıyla meydana gelen her türlü gebe kalma motifi eklenebilir: Budda, kraliçe olan annesinin rüyasında beyaz fil olarak rahme düşer, Adonis bir ağaç gövdesinden doğar, Zerdüş'tü bir tanrı, anne rahmine üfler, Apaçi efsanesindeki kadın, bir turkuaz parçasından doğar, aynı kadının ikizleri güneş, kadının bedenini ısıttığında rahme düşer. Bleckfoot yerlilerinin mitolojik kahramanı Kutoyis'in yaşam kaynağının sembolü kan pıhtısıdır, Aztek hikayesindeki Huitzilopochtli'ninki ise tüy yumağı. Afrikalı kahraman Lituolone ise çok yaşlı bir kadından dünyaya gelir ve çok kısa süren

³³ Timothy J. Cornell, “Aeneas and the Twins: The Development of the Roman Foundation Legend”, *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, S. 21, 1975, s. 1-32.

³⁴ Redford, 1967, s. 219.

çocukluğu ile Budda ve Herakles'i hatırlatır.³⁵ Sarı İmparator olarak da adlandırılan Huang Ti adındaki efsanevi Çin İmparatoru'nun annesi Büyük Ayı takım yıldızının etrafındaki altın bir ışığa rastladığında hamile kalır. Çocuk daha yetmiş günlükken konuşur, on bir yaşında tahta çıkar. Uykusunda en uzak yerleri ziyaret edebilir, ölümsüzlerle konuşabilme yeteneğine sahiptir. İnsanlara doğanın güçlerini kalplerinde yönetebilmeyi onun öğrettiği bilinir. Bu imparator Çin'i yüz yıl refah içinde yönetir.³⁶

Neticede kahraman belli tipik özelliklerinden tanınır. Bunlardan en yaygın olanlarından biri doğumdan sonra doğada terk edilmesi ya da doğaya emanet edilmesidir. Kahraman, sepet ya da sandık içinde bir nehirde sürüklenir ya da dağda bırakılır. Kırsal ortama uygun olarak, kurtarıcı ve koruyucusu, hayvanlar, kuşlar, çobanlar, inek çobanları ve bahçıvanlar da dahil olmak üzere kırsal kesimin çeşitli sakinleridir. Kahraman, büyüdükten sonra köklerine doğru bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk zordur ve genellikle mücadelelerle doludur. Kahramanın yolculuğu genellikle doğduğu yere yani kökenine doğrudur. Kahraman bu yolculuğun sonunda kendisinden alınmış/gasp edilmiş her neyi varsa (ki bu genellikle bir krallıktır) geri alır. Kahraman bazen hikâyede tanrılarla sorun yaşar, gözden düşer ya da cezalandırılır. Bu hikayelerin kahramanları genellikle erkektir. Zekaya, fiziksel güce ve cesarete sahiptirler. Çocukluk süreçleri hakkında bilgi verilmez fakat kahramanlık özelliklerinin gençliklerinin ilk yıllarında belirti verdiği söylenebilir.

Hitit Edebiyatında ‘Terk Edilmiş Bebek Motifi’: Kaneş Kraliçesi'nin Otuz Prensi

Kahramanın doğuşu mitlerindeki ortak kahraman kalıplarının genel çerçevesi belirlendikten sonra Zalpa Masalı'nın mitolojik kısmı bu kapsamda ele alınabilir. Metnin tercümesi aşağıdaki gibidir:

Kaneş Kraliçesi

“Kaneş [Kraliçesi] bir zamanlar bir yılda tek seferde otuz oğul doğurmuştu. Dedi ki: "Doğurduğum bu ne kalabalık ne!" Sepetlerin (çatlaklarını) yağla doldurdu, oğullarını bu sepetlere koydu ve nehre bıraktı. Nehir onları Zalpuwa ülkesindeki denize taşıdı. Ama tanrılar onları denizden çıkardılar ve büyüttüler. Yıllar geçtikten sonra kraliçe bu sefer otuz kız çocuğu daha doğurdu. Bu sefer onları kendisi yetiştirdi. Şimdi oğulları eşeği sürerek Kaneş'e dönüyorlardı. Tamarmara şehrine vardıklarında şöyle dediler: "Bir yatak odasını ısıtın, eşeğimiz yukarıya (merdivenden) çıksın!" Bunun üzerine şehrin adamları şöyle cevap verdiler: "Ne hale geldik ki, eşek (merdivene) çıkabilir?" Çocuklar karşı çıktılar: "Ne hale geldik, bir kadın [bir yılda otuz]

³⁵ Leeming, 2020, s. 35-55.

³⁶ Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev. Sabri Gürses, Kabalcı Yay., İstanbul 1999, s. 347.

çocuk doğurabilir mi? Ama bir tanesi hepimizi tek bir hamilelikte doğurdu!" (Geride kalmamak için) şehrin erkekleri karşılık verdi: "Kaneş Kraliçemiz de bir hamilelikte otuz kız çocuğu doğurdu. (Onun daha erken doğan) oğulları ortadan kayboldu." Çocuklar birbirlerine: "Aradığımız annemizi bulduk! Gelin, Neša kentine gidelim!" dediler. Şimdi Kaneş'e gittiklerinde tanrılar, anneleri onları tanımasın diye onların kalbine (şüpheyle karışık bir duygu) koydu... Anneleri kızlarını oğullarıyla evlendirmek istiyordu. Büyük oğulları kız kardeşlerini tanıyamadı. Ama en küçüğü [itiraz etti:] "Kendi kız kardeşlerimizi mi alalım? Böyle saygısızca bir şey yapma! Onlarla yatmamız [kesinlikle doğru değil]." (*Metnin ön yüzünün bundan sonraki kısmı kıraktır. Devamında ise tarihi olaylar anlatılmaktadır.*)³⁷

Sabah olunca Zalpa şehrine gittiler. [...] Güneş Tanrısının kızı, Toprak Tanrıçasına kalın ekmek [...] Güneş Tanrısı yemeği ağzına attı [...] ve tadına baktı. Güneş Tanrısı dedi ki: "[...] Zalpuwa şehri refaha kavuşsun [...]."

Daha sonra savaş patlak verdiğinde, [...] kralın büyükbabasıyla barış yaptı. [...] Zalpa kralıydı,

ve ona aynı şekilde [...] Allu [...] Zalpa kralının mabeyincisiydi. O [...] kızını [...] öldürdü ve Tabarna'nın [...] sen de öldürdün. Ve kızım için... [...]. Kralın [büyük(?)babası [gitti(?). Kapa [kapa]'daki (?)] Zalpa'ya doğru, Alluwa tam da bu yenilgide öldü. [...] Zalpa'nın [(müttefiklerini(?)) yendiler. Onlar [...]altmış ev [...] "sözünün efendisi"ydi. Ve onları getirip Tawiniya'ya yerleştirdi. [...].

Zalpa'nın adamı duydu ve onu [...] pına şehrinde indirdiler. [...] Hatti'ye huzur içinde götürdüler. Kralın [büyük]babası, Hurma şehrinde kralın yaşlı babasına [...]. [...] ve Hatti. Zalpa'nın büyükleri de ondan bir oğul istediler. Onlara oğlu Hakkarpili'yi gönderdi. [Ve] o, [ona] şu şekilde talimat verdi: "Ayrı olarak ne [...] yerleştirirsiniz, aynı şekilde [...] kimin başı [...] bir *tupalan*

Hakkarpili, Zalpa'ya gittiğinde, [...] ve onlara şöyle dedi: "Kral bunu bana verdi. Kötülüğü [ocağında (?)] tutuyor. Öyleyse savaş yapın. O eker. (?) kendisi için [...] Öyleyse bırakın kılıç [...] ikinci ve üçüncü nesillere kadar kessin". Şimdi Kişwa şöyle dedi: "[...] Tapazzili'ye kadar [(onları (?)) yendi. Onlar [...] yendiler. Bu yüzden uzun bir silah (?) isteyeceğim. O versin [...], hem de çok." Hakkarpili cevap verdi: "Bunu kraldan isteyeceğim." Böylece şöyle dedi: "[...] biz [...] ve [...] bize bir silah(?). " Kişwa geldi ve [...] (*Metnin devamı kırık olduğu için anlatı burada büyük bir kesintiye uğramaktadır.*)

[...] kardeşim [...] kraldı [...] şehrin kralı Zi[...]döndü [...] Tamna[şšu...] kral oldu [. ..] altın bir taht [...] bu sana [...]...[...] tanrılara [...]. Mutluluk [...]...] eğer [...] izin verirsen [...] senin için kürekle doldururum [...]." (Böylece) yazdı. O yola çıktı [...] ve Kummani'ye geri döndü. Ama Zalpa savaştı. O, [...] şehrine gitti/gitti Ama Happi, Alhiuta şehrine [gitti(?)].

Happi, Zalpalı adamlarla konuştu: "Ben babam tarafından sevilmiyorum. Hatti'ye ölmeye gittim. Yanımda Zalpalı yüz asker yok muydu? Ama ölmediler."

³⁷ Hoffner, 1998, s. 81-82; Hoffner, 1997, s. 181; Karauğuz, 2015, s. 147,148.

(Hatti) kralı (bunu) duydu. (Zalpa'ya) doğru yola çıktı ve Harahšu'ya vardı. Zalpa'nın birlikleri ona karşı geldi. (Hitit) kralı onları yendi, ancak Happi kaçtı. Tamnaşu'yu canlı olarak ele geçirip Hattuša'ya getirdiler. Üçüncü yıl kral gitti ve Zalpa'yı ablukaya aldı. Orada iki yıl kaldı. Tabarna ve Happi'nin iadesini talep etti, ancak şehrin adamları onlardan vazgeçmedi. Böylece (Hitit birlikleri) hepsi ölene kadar onları kuşattı. Kral, tanrılara tapınmak için Hattuša'ya döndü, ancak yaşlı kralı orada bıraktı. "Ben sizin kralınız olacağım" diyerek şehre karşı çıktı. Fakat halk onlarla (isyancılar) birlikteydi. Ve şehri yok etti.³⁸

Kaneş Kraliçesi'nin nehre terk ettiği otuz erkek bebeği, kahramanın doğuşu efsaneleri içindeki birinci kategoriye ait görünmektedir. Bu kategorideki mitlerde, anne, genellikle doğumdan/doğurduğundan kaynaklanan bir utanç/korku/suçluluk duygusu ile karşı karşıyadır: “Kaneş [Kraliçesi] bir zamanlar bir yılda tek seferde otuz oğul doğurmuştu. Dedi ki: "Doğurduğum bu ne kalabalık ne!"

Kraliçe'nin doğurduğu bebekler karşısında dehşete kapıldığı bellidir. Hoffner, kraliçenin kendi soyundan gelen bu “çete”yi wa-al-ku-wa-an- (walkuwan) sözcüğü (KBo 22.2 Vs. 2) ile ifade ettiğini belirterek bu ifadenin, Puhanu Kroniği adı verilen başka bir Hitit metninde (KBo III 40 Rs. 15) işgalci Hurri birliklerini aşağılamak amacıyla kullanıldığını hatırlatmıştır.³⁹ Ünal, sözcüğün köpek eniği/yaratık/piç anlamlarına geldiğini bildirmektedir.⁴⁰ Bu dehşetin nedeni metinde açıkça verilmese de “kalabalık/çokluk yani çoğul doğum” dan kaynaklanan bir sorunun olduğu söylenebilir. Yalnız burada ince bir ayrıntı vardır o da kraliçenin sonrasında yine çoğul bir doğum gerçekleştirmiş olmasıdır. İlginç bir şekilde kraliçe, bu sefer bir önceki doğumundaki gibi doğurdukları karşısında dehşete kapılmamıştır. Oysaki her iki doğumda doğan bebeklerin sayısı eşittir (otuz) fakat farklı olan cinsiyetleridir. Demek ki kraliçenin sıkıntısı, otuz tane erkek çocuğu yani prensi aynı anda doğurmasıyla ya da onların varlığıyla ilgilidir. Bu noktada, erkek çocukların çokluğunun, arka planda travmatik bir durumun simgesel anlatımı olduğu düşünülebilir. Aslında hikâyedeki çoğul doğum motifi, sadece Hititlere özgü değildir. Watkins, motifin Yunan efsanesi ile benzerliğine dikkat çekmiştir.⁴¹ Yunan mitolojisindeki Danaidler, Argos kralı Danaos'un elli kızıdır. Amcaları Aegyptus'un elli oğluyla evlenmeye ikna edilir veya zorla evlendirilirler. Bu evliliğe içten içe karşı olan babalarından aldıkları

³⁸ Hoffner, 1997, s. 181,182.

³⁹ Hoffner, 1980, s. 290.

⁴⁰ Ahmet Ünal, “walku/walkuwan”: *Hititçe- Türkçe Türkçe Hititçe Büyük Sözlük*, Bilgin Kültür Sanat Yay, Ankara 2016, s. 580.

⁴¹ Calvert Watkins, *How to Kill a Dragon. Aspects of Indo-European Poetics*, Oxford University Press, Oxford 1995, s. 53.

talimatla evlendikleri gece kocalarının kafalarını kesip Lernaean bataklığına atarlar. Kızların en küçüğü olan Hypermestra, bu suça ortak olmaz ve kocasını öldürmez. Krallık bu kızıdan ve kocasından devam ederken diğer kızlara yeraltı dünyasında sonsuza dek delik bir fiçiyi doldurma cezası verilir.⁴² Kaneş kraliçesinin otuz oğlunu tanımayıp otuz kızı ile evlendirmek istemesi ve her iki efsanede de en küçük olan çocuğun yanlış/suçta ortak olmayışı Danaid efsanesi ile paralellik göstermektedir.

Kaneş kraliçesi, kahramanın doğuşu mitlerindeki anne motifine uygun şekilde hareket ederek doğurduğu bebekleri bir nehre bırakır. Bebekler, Zalpuwa adı verilen bir şehirde denize ulaşarak tanrılar tarafından kurtarılır. Doğaya terk edilen bebeklerin erkek olması, sonradan doğan kız bebeklerin bizzat anne tarafından büyütülmesi, mitin bazı araştırmacılar tarafından Amazon efsanesi ile ilişkilendirmesine neden olmuşsa da Byrce, bu durumu hayal ürünü olarak nitelendirmiştir.⁴³ Metni, bir çeşit tarih yazımı olarak kabul eden ve hikâyeyi *köken efsanesi* olarak değerlendiren Gilan'a göre Hitit edebiyatında bu tür hikâyeler çok nadirdir. Bu metnin, köken efsanesi olarak yorumlanmasının nedeni, hikâyede yer alan Kaneş/Neşa ve Zalpa/Zalpuwa şehirleridir. Her ikisi de Hitit Çağı öncesinin etkin siyasi figürleridir. Kompozisyonun Zalpası genellikle kuzey ile özdeşleştirilmektedir. Anadolu'nun güneyinde de aynı isimde bir şehrin varlığı uzun süredir tartışılmaktadır.⁴⁴ Gilan'a göre Hititlerin kendi dillerini Neşa ile ilişkilendirerek nişili/neşumnil/naşili olarak adlandırdıkları da hesaba katıldığında Kaneş/Neşa'nın hikâyenin başında ortaya çıkması, bir köken miti ile karşı karşıya olduğundan en önemli göstergelerinden biridir.⁴⁵ Mitolojik kısım ise bu duruma uygun olarak hikâyenin, tarihsel bölümde anlatılan, Zalpa'nın Hititler tarafından yok edilmesinin gerekçesi olarak hizmet etmektedir. Şehrin daha sonra yok edilmesi, oğulların işlediği ensest günahıyla meşrulaştırılmış görünmektedir. Aslında metnin kapanış bölümünde şehrin yok edilmesinin nedenleri basit ve anlaşılır bir şekilde verilmiştir. Gilan'a göre Zalpa, şehrinin sakinleri, isyancılar, Happi ve Tabarna'yı sonuna kadar desteklediği için düşmüştür. Tabarna'nın kim olduğu metinden anlaşılammışken Happi'nin gözden düşen bir prens olduğu kabul edilmektedir. İlk bölüm, daha sonra savaş çıktığında hanedanlık içi bir çatışmayı da içermektedir. Burada Alluwa adındaki biri tarafından öldürülen, muhtemelen kralın büyükbabasının kızı olan birinden

⁴² Campbell Bonner, "A Study of the Danaid Myth", *Harvard Studies in Classical Philology*, S. 13, 1902, s. 129.

⁴³ Byrce, 2004, s. 222.

⁴⁴ Özlem Sir Gavaz, "Hitit Kenti Zalpa'nın Yeri Üzerine", *Anadolu/Anatolia*, S. 31, 2006, s. 1-18.

⁴⁵ Gilan, 2007, s. 307-311.

bahsedilmektedir. Bu cinayetin üzerine kralın dedesi Zalpa'nın üzerine yürümüş ve Alluwa o savaşta öldürülmüştür. Tawiniya'ya altmış hane yerleştirilmiştir. Özetle, Gilan'a göre Zalpa'nın yıkılmasıyla sonuçlanan tarihsel anlatı, özünde isyankâr prensler konusunu ve isyanlarının trajik sonuçlarını konu almaktadır. Aslında Zalpa ile Hitit hükümdar hanedanı arasındaki ilişkilerin tüm tarihi, kralın büyükbabasından başlayarak, isyan eden prenslerin yarattığı yıkım veya hanedan içindeki cinayetlerle şekillenmiştir. Hanedan içindeki cinayetler ve kraliyet ailesi içindeki çekişmeler, Hitit Krallığı'nın tarihi boyunca başına bela olduğu çok iyi bilinen bir konudur. Bu nedenle hikâyedeki ensest motifi bir yandan tarihsel anlatıya güçlü ve etkili bir alegori sağlarken diğer yandan Hititleri tarihleri boyunca meşgul eden en ciddi siyasi sorunlardan birini de imlemiştir. Otuz prensin olağanüstü bir anda doğması, çoğu monarşinin karşı karşıya olduğu ciddi bir sorunun sembolik ifadesidir: tahtın veraset sorunu.⁴⁶

Mitolojik kısmın yazılı bulunduğu bölümün, ensest eyleminde tam olarak kırılması, araştırmacılar açısından büyük talihsizlik olmasına rağmen Otten, anlatımın, aradan çok kısa bir süre sonra yeniden başladığını, anlatıda birisinin (prensler veya sadece en küçüğü) Zalpa'ya dönerek Güneş Tanrısına adaklar sunduğunu belirtmektedir.⁴⁷ Otten'nin yorumundan ve Danaid efsanesindeki en küçük kız kardeşin, suça ortak olmadığı için tanrıların gazabından kurtulup, krallığı devam ettirmesi motifinden hareketle, ensest hikâyesindeki en küçük oğulun, diğerlerinden ayrılarak Zalpa'ya tek başına dönmüş olması ihtimali akla yatkın görünse de sonuçta kalan bu son prensin, Zalpa'nın yıkılışını engelleyemediği de bellidir.⁴⁸

Kahramanın doğuşu mitlerindeki *anne* karakterine tekrar dönülecek olduğunda, bu figürlerin, bakire kraliyet kadınları ya da rahibelerden oluştuğu, mitlerde bebeklerin babalardan neredeyse hiç bahsedilmediği dikkati çekecektir. Kaneş Kraliçesi'nin soylu bir kadın olduğu aşikârdır. Metinde kraliçenin doğurduğu kız ya da erkek çocukların babaları ile ilgili hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu durum aslında kahramanın doğuşu mitlerine son derece uygundur. Ayrıca gerek Hitit gerek Hitit öncesi dönemde kraliçeler aynı zamanda kültün başındaki baş rahibelerdir. Hatta Bin Nun'a göre sahip oldukları güç bu özelliklerinden gelmektedir.⁴⁹ Kahramanın doğuşu mitlerindeki bu kutsanmış soylu anneler” genellikle bir tanrı ya da tanrısal bir varlıktan gebe kalırlar. Annelerin bu durumu özünde,

⁴⁶ Gilan, 2007, s. 312-316.

⁴⁷ Otten, 1973, s. 9.

⁴⁸ Gilan, 2007, s. 312-316.

⁴⁹ Shoshana R. Bin-Nun, *The Tawananna in the Hittite Kingdom*, Texte der Hethiter 5, Heidelberg, 1975, s. 207.

kahramanın tanrılar ve tanrısallıkla bağıını göstermek için kurulmuş görünmektedir. Söz konusu olan herhangi birinin değil “bir kahramanın doğumu”dur. Onun doğumunu sıradan insanlardan farklı kılmak, bu doğuma bir kutsiyet ve gizem atfetmek gerekmektedir. Ölümsüz bir tanrı ile soylu, asil, “kirlenmemiş” bir bakire anneden doğmuş olmak bu tür bir farklılık için yeterlidir. Zaten savunmasız bir şekilde doğaya emanet edilen çocukların vahşi hayvanlar ya da doğrudan tanrılar tarafından kurtarılması da *seçilmişlikleri* ile ilgilidir. Kahramanlara dair bir başka özellik de yeniden doğuştur. Ölüm sıradan insanların “doğal” sonudur ve yeniden doğuş ancak kutsanmış bir kişi ya da kahraman bir kişi söz konusu olduğunda gerçekleşir. Aslında yeniden doğuş, kahramanın mükemmelliğine dair bir metaforudur ve bununla birlikte insanların ona saygı duyması ve onu onurlandırması için bir nedendir.⁵⁰ Kahramanın doğuşu mitlerindeki terk edilen bebeklerin doğada terk edilmeleri ve bizzat doğanın kendisi (kurtlar, kuşlar, yılanlar vs.) tarafından kurtarılmaları bu yeniden doğuşun simgesel anlatımı olarak kabul edilebilir.

Kahramanın doğuşu mitlerindeki terk edilen bebekler, büyüdüklerinde annelerine/köklerine mutlaka dönerek kendilerine ait olanı geri alırlar. Kaneş kraliçesinin otuz oğlu da büyüdükten sonra annelerini bulmak amacıyla Zalpuwa’dan hareket ederek Kaneş /Neša şehrine doğru yolculuk yapmışlardır. Anneleri onları tanımadığı için kız kardeşlerini/Kaneş’in otuz prensesini, onlara eş olarak önermiştir.

Bu tür efsanelerin ortak motiflerinden biri de kahramanın yaşamının bir döneminde tanrıların veya halkın gözünden düşmesidir. Gözden düşmenin nedeni genellikle bir hata yapması ya da bir suç/günah işlemesidir. Zalpa hikâyesinde tanrılar bilerek otuz erkek kardeşin kalplerini değiştirir, kız kardeşleri ile evlenmeleri için onları şaşırtır. Ensest gerek Hitit hukukunda gerek tanrıların huzurunda çok büyük bir günahdır ve cezası ağırdır. Tanrıların böyle davranmasının nedeni insanlığa vermek istedikleri mesajdan kaynaklanır: Kahramana tanrılar tarafından bahşedilen gücün yine istenildiğinde tanrılar tarafından alınabileceği mesajdır bu.

Sonuç

Kahramanın doğuşu mitleri, Yunan, Roma, Hint- Cermen, Yahudi-Hristiyan ya da Kızılderili, Afrikalı neredeyse tüm halkların kahramanlarının, kurucu krallarının yaşam öykülerinden oluşur. Kahramanların neredeyse tamamı erkektir, soylu bir anneden doğmuşlardır. Babalarından hikâyede bahsedilmez, genellikle bir tanrının oğlu olduklarına

⁵⁰ Klaus, 2010, s. 367.

inanılır. Doğduktan sonra bir sepet/sandık/sal ile nehre bırakılır ya da bir mağarada terk edilirler. Vahşi hayvanlar tarafından beslenerek hayatta kalır, bir çoban/bahçıvan tarafından büyütülürler. Büyüdükten sonra annelerine, doğdukları yere ve köklerine doğru bir yolculuğa çıkarlar ve hakları olan tacı/iktidarı/krallığı geri alırlar. Bazen bir hata yapar, günah işleyerek tanrıların gazabına maruz kalırlar.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan, Hattuša ve Zalpa krallıkları arasında kuşaklar boyu süren çatışmaların aktarıldığı metnin giriş kısmında yazılı olan mitolojik öyküdeki terkedilmiş bebek(ler)in hikâyesi, kahramanın doğuşu mitlerindeki terk edilmiş bebek motifleri ile büyük oranda benzerlik göstermektedir:

- Zalpa Öyküsündeki otuz erkek bebek, metinde, Kaneş Kraliçesi olarak anılan soylu bir kadından dünyaya gelir. Babalarından metinde hiç bahsedilmez,
- Bir sepet içinde nehre terk edilirler,
- Bebeklerin neden terk edildiği açıkça belirtilmez sadece doğum sonrasında annelerinin şaşkınlık/utanç/tiksinti tarzında bir duygu içerisinde olduğu sezdirilir,
- Bebekler, nehirde sürüklenerek denize kıyısı olan Zalpuwa adındaki bir kentte muhtemelen kıyıya vurur ve tanrılar tarafından kurtarılırlar,
- Bebekleri kimin büyüttüğü metinde geçmese de birileri tarafından büyütüldükleri bellidir,
- Büyüyen otuz erkek annelerini bulmak için Kaneş/Neša'ya doğru yolculuğa çıkar,
- Annelerini bulur ve tanrıların şaşırtmasıyla en küçük kardeş hariç kız kardeşleriyle muhtemelen evlilik yaparlar.

Kahramanın doğuşu mitleri, bir kral/kahramanın doğuşunu bir şiir ya da efsanevi öykülerle yüceltmek amacıyla kaleme alınmışlardır. Bu noktada doğal olarak Zalpa Öyküsünün mitolojik kısmından beklenen bir “kahramanın doğuşu”dur. Tabletın kırık olması bu durumu karanlıkta bırakmış olsa da Danaid efsanesine paralel olarak bu kahramanın enstest suçuna/günahına ortak olmayan küçük kardeş olması ve Zalpa krallığının bu kardeşten devam etmiş olması muhtemeldir. Zalpa masalında kullanılan *küçük kardeş* ifadesi aslında masal ve efsanelerde sıklıkla karşılaşılan motiftir. Akıllılığı, doğruluğu ve sadakati sembolize eder.⁵¹ Ayrıca küçük kardeş aile hiyerarşisinde en altta olandır. Küçük, zayıf, yoksul olanın güçlü

⁵¹ Esmâ Şimşek, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, C. I-II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s. 5-7.

olanı alt etmesi, zaten masal ve mitlerde sıklıkla işlenen bir temadır ki bu da masal ve mitlerin toplumu rehabilite etme işlevinden kaynaklanmaktadır.

Masallar, mitler bir çeşit bilgi sistemidir. Onların ihtiva ettiği bilgiler, on binlerce yıl, birçok devirden, farklı ihtiyaçların içinden geçerek her dönem yeniden üretilerek, seçile ayıklana, eksile çoğala günümüze ulaşmıştır. Zalpa Öyküsünün de pek çok devrin, bir alaşımı olduğu ve içinde çok fazla tarihi olay, olguyu barındırdığı metnin tarihi kısmından anlaşılabilir. Masallar, mitler her ne kadar kurgusal anlatılar olarak kabul edilse de her kurgunun yaşamın gerçeklerinden beslendiği söylenebilir. Bir şehrin yıkımının anlatıldığı metinde, anlatının bir mitle desteklenmiş olması dönemin iktidarının meşruiyet arayışı içinde olduğunu, var olan bir durumu haklılaştırmaya, kurulu düzeni muhafaza etmeye çalıştığına işaret eder. “Zaten her iktidar kendi varlığının meşru olduğunu kabul eder ve kendini ‘iktidarına yönelik eleştirilere ve gasp isteklerine’ karşı savunduğunu savunur. Kendi meşruiyet tanımlamalarının içinde gayri meşruluk alanı yaratarak ötekinin meşruiyet arayışını/ötekini siyaset dışına atmaya çalışır”.⁵² Bunu yaparken kaba güce başvurabilir ya da dine, mitolojiye, geleneğe ve doğaüstüne yaslanarak kendine has bir dil yaratabilir. Mitoloji ve iktidar arasındaki bu ilişki, Zalpa öyküsündeki iki farklı metnin birbiriyle bağlantısının nedenidir. Mitolojik kısım ile yapılmak istenen, tarihi kısımda anlatılan Zalpa yıkımına bir gerekçe oluşturmak ve meşruiyet kazandırmaktır. Zalpa ile Hattuša arasında süren bir gerilimin varlığı, kentin uzun yıllar kuşatma altında kalmış olduğu ve bu gerilimin Zalpa'nın yıkılmasıyla sonuçlandığı tarihi metinlerden bilinmektedir. Gilan'ın vurguladığı gibi metnin mitolojik kısmındaki otuz prensin bir anda doğması ve kraliçenin bu doğum karşısında gösterdiği tepki, Hitit hanedanlığının üyesi olan ve Zalpa şehri ile bağlantılı isyankâr prenslerin Hattuša'ya yarattığı siyasi sıkıntının öyküye yansımış halidir.⁵³ Zalpa'ya gönderilen, orada büyüyen sonrasında Kaneş'e dönen otuz prensin, biri hariç çiğnedikleri enest tabusu, şehrin yıkımı için tek başına yeterli bir neden olmasa da şehri/o şehrin başındakini karalamak/ötekileştirmek amacıyla bilinçlice seçilmiş etkili bir propaganda aracıdır.

Kaynakça

Alp, S. (2000). *Hitit Çağında Anadolu*, TÜBİTAK Yay., Ankara.

Bastian, A. (1868). *Das Bast Ändige in den Menschenrassen und die Spielweise ihrer Ver Änderlichkeit*, Verlag, Berlin.

⁵² Halis Çetin, “Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 58, 2003, s. 68.

⁵³ Amir Gilan, 2007, s. 316.

- Bauer, A. (1882). *Die Kyros Sage und Verwandtes*, In Commission Bei Carl Gerold's Sohn, Wien.
- Bin-Nun, S. R. (1975). *The Tawananna in the Hittite Kingdom*, Texte der Hethiter 5, Heidelberg, 1975.
- Bonner, C. (1902). “A Study of the Danaid Myth”, *Harvard Studies in Classical Philology*, S. 13, s. 129-173.
- Byrce, T. (2004). *Life and Society in the Hittite World*, Oxford University Press, New York, 2004.
- Cajanko, M. (2008). “Gary B. Holland in Marina Zorman. The Tale of Zalpa: Myth, Morality and Coherence in a Hittite Narrative”, *Keria: Studia Latina Et Graeca*, S. 10, s. 181-183.
- Campbell, J. (1999). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev. Sabri Gürses, Kabalcı Yay., İstanbul.
- Cornell, T. (1975). “Aeneas and the Twins: The Development of the Roman Foundation Legend”, *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, S. 21, s. 1-32.
- Çetin, H. (2003). “Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti - Meşruiyetin İktidarı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 58, s. 61-88.
- Dègh, L.(1972). “The Field of Folklife Studies ”, *Folklore and Folklife*, University of Chicago Press, ed. Richard M. Dorson, Chicago.
- Erkut, S. (1998). “Kaniş Kraliçesinin Hikayesi”, *Argos Gemicileri*, S. 7, s. 24-25.
- Gavaz, Ö.S. (2006). “Hitit Kenti Zalpa'nın Yeri Üzerine”, *Anadolu/Anatolia*, S. 31, s. 1-18.
- Gilan, A. (2007). “How many princes can the land bear? - Some thoughts on the Zalpa text (CTH 3)”, *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici*, S. 49, s. 305-318.
- Groddek, D. (1998). “Fragmenta Hethitica Dispersa”, *Altorientalische Forschungen*, S. 25, s. 33-52.
- Güterbock, H. G. (1938). "Die historische Tradition und ihre literarische Gestaltung bei Babylonien und Hethitem bis 1200", *Zeitschrift für Assyriologi*, s. 45-149.
- Haas, V. (1997). “Zalpa, Die Stadt am schwarzen Meer und das althethitische Königtum”, *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft zu Berlin*, S. 109, s. 15-26.
- Hoffner, H. (1980). “Histories and Historians of the Ancient Near East: The Hittites”, *Orientalia*, S. 49, s. 283-332.
- Hoffner, H. (1997). “The Queen of Kanesh and the Tale of Zalpa”, ed. William W. Hallo ve K.Lawson , *The Context of Scripture1: Canonical Compositions from the Biblical World*, Brill, Leiden.
- Hoffner, H.(1998). *Hittite Myths*, ed. Gary Beckman, Scholar Press, Atlanta.

- Karauğuz, G. (2015). *Hittit Mitolojisi*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya.
- Klaus, S. (2010). "Heroes in Virtual Space", *Studia ethnologica Croatica*, S. 22, s. 361-391.
- Leeming, D.A. (2020). *Kahramanın Yolculuğu*, çev. İlgin Yıldız, Say Yay., İstanbul.
- Lenschau, T. (1940). "Semiramis", *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, S. 7, 1940, s. 1204-1212.
- Lowie, R. H. (1937). *The History of Ethnological Theory*, The University of Chicago Press, New York.
- Natanblut, E. (2009). "Amphion in Euripides: Antiope", *Neue Folge*, S. 152, s. 133-140.
- Otten, H. (1973). "Eine althethitische Erzählung um die Stadt Zalpa", *Studien Zu Den Boğazköy-Texten*, S. 17, s. 5-63
- Rank, O. (1908). *Der Mythos von der Geburt des Helden: Versuch einer psychologischen Mythendeutung*, Franz Deuticke, Leipzig und Wien.
- Redford, D.B. (1967). "The Literary Motif of the Exposed Child", *Numen*, S.14, s. 209-228.
- Singer, I. (1995). "Some Thoughts on Translated and Original Hittite Literature", *Israel Oriental Studies*, S.15, s.123-128.
- Schubert, R. (1890). *Herodots Darstellung der Cyrussage*, Salzwasser, Verlag.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, C. I-II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Ünal, A. (1986). "Das Motiv der Kindesaussetzung in den altanatolischen Literaturen", derl. Karl Hecker ve Walter Sommerfeld, Keilschriftliche Literaturen, Dietrich Reimer Verlag, Berlin.
- Ünal, A. (1994). "Hethitische Mythen und Epen", *Weisheitstewte, Mythen und Epen (Texte aus Umwelt dex Alten Testament III/4)*, ed. Karl Hecker, Verlagshaus, Gütersloher, s. 802-861.
- Ünal, A. (2016). "walku/walkuwan": *Hittitçe- Türkçe Türkçe Hittitçe Büyük Sözlük*, Bilgin Kültür Sanat Yay., Ankara.
- Watkins, C. (1995). *How to Kill a Dragon. Aspects of Indo-European Poetics*, Oxford University Press, Oxford.
- Watkins, C. (2004). "The Third Donkey: Origin Legends and Some Hidden. Indo-European Themes", ed. John Penney. *Festschrift for Anna Morpurgo Davies*, Oxford University Press, Oxford, s. 73-78.
- Zorman, M. (2008). "CTH 3: The conquest of Zalpa justified", *Studi Micenei*, ed. Egeo-anatolici, S. 50, s. 861-870.